

בס"ד, ד' תשרי התשפ"ו

זבחים י"ב – זמן הפסח שיטת בן בתירא, 'דחוי' בבעלי חיים ושיטת בן עזאי בעולה שלא לשמה

שאלות:

1. אמנון הפריש קורבן פסח בבוקר י"ד בניסן, האם הקורבן פסול להקרבה?

המשך הדיון בזמן הפסח לשיטת בן בתירא

הגמרא ממשיכה את הדיון מהדף הקודם בשיטת בן בתירא, ומתמודדת עם הקושיות על הסברו של עולא בריה דרב עילאי, שפירש "בין הערביים" כמתייחס לכל יום י"ד.

- **הקושיה מפסוק נוסף בפסח:** בדף הקודם, הגמרא תירצה שבקורבן תמיד ונרות יש פסוקים נוספים המצמצמים את זמן "בין הערביים". כעת הגמרא מקשה, הרי גם בפסח יש פסוק נוסף: "שם תזבח את הפסח בערב"! מדוע שהפסוק הזה לא יצמצם את הזמן גם בפסח? הגמרא מתרצת שהפסוק הזה לא בא לצמצם את הזמן, אלא ללמד דין אחר: "אוחר דבר" – שיש לאחר את הקרבת הפסח עד לאחר הקרבת תמיד של בין הערביים.

○ קושיות נוספות על הסברו של עולא:

- הגמרא מקשה על עצם ההיגיון של דין "אוחר דבר": כיצד ייתכן שזמנו של הפסח מתחיל כבר מהבוקר, אך כשהוא מגיע לזמן של בין הערביים, פתאום יש לאחר אותו מפני התמיד? (אבל הגמרא מתרצת שמצאנו היגיון דומה בדברי רבי יוחנן לגבי תפילת מוסף ומנחה).
- הגמרא מקשה מדברי רבי שהשיב במקום בן בתירא לרבי יהושע, ואמר לרבי יהושע שיש הבדל בין י"ג לי"ד, כי בי"ד "מקצתו ראוי". זה לא מסתדר עם ההסבר של עולא, שכל יום י"ד ראוי, ולא רק מקצתו.
- לאור הקושיות הללו, רבי יוחנן מציע פירוש אחר לשיטת בן בתירא: הוא פוסל פסח שנשחט בבוקר י"ד בין לשמו ובין שלא לשמו, מהסיבה של "הואיל ומקצתו ראוי". (כלומר בבוקר זה לא זמן פסח, מצד שני הוא גם לא שלמים כי היום הזה הוא כבר בעיקרון זמן פסח)
- רבי אבהו מקשה על ההסבר הזה: אם ככה, כיצד אי פעם יוכל להיות פסח כשר לדעת בן בתירא? הרי אם הפרישו בבוקר י"ד, הבהמה "דחוייה מעיקרה", ולדעת רבי יוחנן, קורבן שהיה דחוי מעיקרו נדחה לגמרי ולא יוקרב עוד. ואם הפרישו אותו יום קודם (בי"ג), אז הוא היה ראוי להקרבה שלא לשמו. אבל כשמגיע בוקר י"ד, הוא אינו ראוי להקרבה כלל, ולכן הוא "נראה ונדחה", וקורבן כזה פסול לתמיד לכולי עלמא.
- (רש"י מוסיף שלדעת חכמים החולקים על בן בתירא אין בעיה, כי הקורבן נשאר ראוי לשלמים עד שיגיע זמן הפסח, ואז הוא הופך ברגע להיות ראוי לפסח, והוא לא נדחה אף פעם).

הגמרא מציעה מספר פתרונות לשיטת רבי יוחנן:

- רבי אבהו: מפריש את הפסח לאחר חצות היום, כשהוא כבר ראוי לשחיטה.

▪ **אביי:** גם אם הפרישו בבוקר, אין כאן פסול "מחוסר זמן", כי הבהמה ראויה להקרבה עוד באותו יום.

▪ **רב פפא:** מרחיב את התירוץ של **אביי** ואומר שאפילו אם הפרישו אותו בלילה הקודם לא פסול, כי לילה לא נחשב "מחוסר זמן", כפי שלומדים מוולד קורבן שנחשב ראוי להקדשה כבר בלילה יומו השמיני, אף שאינו קרב אלא ביום.

2. עמי הפריש כבש לחטאת, ואז חלה במחלה נפשית שפוטרת אותו ממצוות. האם הכבש שהפריש עדיין כשר להקרבה לאחר שהחלים?

דיני דחוי' בבעלי חיים

הגמרא מרחיבה את הדיון בשאלה האם בעל חיים שהיה פסול להקרבה בשלב מסוים, חוזר לכשרותו אם הפסול הוסר.

○ **רבי זירא** שואל את **רבי אבהו** האם אפשר ללמוד מהתירוץ של **רבי יוחנן** שהוא סובר ש"בעלי חיים נדחין" (כלומר, אם בעל חיים נדחה מהקרבה, הוא נדחה לעולם), ו**רבי אבהו** מאשר זאת.

○ ההוכחה היא ממקרה שבו אדם הקדיש את חציו בבהמה שהייתה בשותפות, ולאחר מכן קנה את החצי השני והקדיש גם אותו. **רבי יוחנן** פוסק שהבהמה קדושה אך "אינה קריבה", מכיוון שבתחילת הקדשתה (כשהקדיש רק חצי ממנה) היא הייתה דחויה.

○ מהמקרה הזה לומדים שלושה עקרונות בשיטת **רבי יוחנן**:

1. "בעלי חיים נדחין".

2. אפילו "דחוי מעיקרא" (שהבהמה מעולם לא הייתה ראויה) נחשב דחוי.

3. יש דין "דחוי בדמים", כלומר, דין דחוי חל גם על קדושת דמים (שהבהמה מיועדת להימכר ודמיה יוקדשו) ולא רק על קדושת הגוף (שהבהמה עצמה מיועדת להקרבה).

הגמרא מביאה פסיקות נוספות של **רבי יוחנן** המרחיבות את הכלל:

▪ **המיר דתו וחזר בו:** אדם שהפריש קורבן, המיר את דתו (ונפסל מהקרבת קורבנות), וחזר בתשובה – הקורבן נדחה לעולם.

▪ **נשתטה וחזר לשפיותו:** אדם שהפריש קורבן, השתטה (ונפסל מהקרבה כי צריך דעת), וחזר לשפיותו – הקורבן נדחה לעולם. הגמרא מסבירה מדוע יש צורך להשמיע את שני המקרים הללו, מכיוון שבכל אחד מהם יש סברה שונה להקל.

▪ **הוראת בית דין וחזרתם:** **רבי ירמיה** מסתפק מה הדין באדם שהפריש חטאת על אכילת חלב, בית דין הורה בטעות שהחלב מותר (ובכך 'דחה' את הקורבן), ולאחר מכן חזרו בהם. "**ההוא סבא**" משיב לו **שרבי יוחנן** פתח את דרשתו על דיני דחוי דווקא מהמקרה הזה, כי זהו הדחוי החזק ביותר: במקרים הקודמים רק האדם ("גברא") נדחה, אבל כאן אפילו הקורבן עצמו ("ה"חפצא") נדחה לכל ישראל.

3. בנצי הקריב קרבן עולה וחשב שהוא שלמים, האם הקרבן נפסל?

טעמו של בן עזאי

הגמרא חוזרת לעדותו של שמעון בן עזאי במשנה שהעיד שקיבל מפי שבעים ושנים זקנים, ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, שכל הזבחים הנאכלים שנזבחו שלא לשמם כשרים (אך לא עלו לחובה), חוץ מפסח וחטאת. בכך הוא הוסיף גם את העולה שאינה נאכלת לרשימת הפסולים. הגמרא מבהירה שהוא נקט בלשון "זקן" ולא "זקנים" כדי להדגיש שכולם היו בדעה אחת, כאיש אחד.

○ **בירור המקור לשיטת בן עזאי:** הגמרא מבררת מהו המקור לשיטתו של בן עזאי שגם עולה פסולה 'שלא לשמה'.

1. **ניסיון ללמוד מפסוק: רב הונא מנסה ללמוד זאת מהמילה "הוא" הכתובה בעולה** (ואף כתובה פעמיים – באיל המילואים ובעולת הצאן), שלכאורה באה למעט ולפסול.

הדחייה: הגמרא דוחה את הניסיון הזה, כי גם באשם המילה "הוא" כתובה פעמיים, ובכל המקרים (גם בעולה וגם באשם) היא נכתבה רק לאחר שלב הקטרת האימורים, שלב שאינו מעכב בכפרה, ולכן לא ניתן ללמוד ממנה לפסול את כל הקורבן.

2. **ניסיון ללמוד בקל וחומר וב"מה הצד": רב הונא מציע אפשרות נוספת: בן עזאי** לומד את דינו בשיטת "במה הצד" מחטאת ומפסח: מה הצד השווה שבהן? שהן קדשים, ואם נשחטו שלא לשמן – הן פסולות. כך גם עולה, שהיא קדשים, תיפסל.

דחיית הלימוד: הגמרא מנסה לדחות גם את הלימוד הזה, בטענה שלחטאת ולפסח יש חומרה ייחודית של "צד כרת".

אבל **בן עזאי** לא מקבל את הדחייה הזו. לשיטתו, "צד כרת" אינו צד שווה אמיתי, מכיוון שבחטאת מביאים אותה על עבירה שיש בה כרת, ואילו בפסח יש כרת אם לא מקריבים אותו. לכן, הלימוד ב"מה הצד" נותר תקף.

אפשרות נוספת: בן עזאי כן מקבל את הדחייה של הלימוד. והוא לא למד מדרשה, אלא קיבל את ההלכה הזו בקבלה ("גמרא גמיר לה"). **ורב הונא** העלה את הסברות הללו? רק כדי לחדד את התלמידים.